

2019 – ANUL OMAGIILOR
ALE SAȚULUI ROMÂNESC

P R E O T C O N S T A N T I N G A L E R I U

VOCAȚIA
PASCALĂ
A CREAȚIEI
ÎNVIERE ȘI TRANSFIGURARE

Studii teologice

Volum îngrijit și postfață de Dr. Andrei DIRLĂU

Prefață de Pr. Prof. Dr. Ștefan BUCHIU

CUPRINS

Prefață / 5

Notă asupra ediției / 9

Tatăl ceresc – Dumnezeu izvorătoare (ca izvor al dumnezeirii și iubirii)
Salonic, 1992 / 15

Fiul lui Dumnezeu și Taina omului – Taină a fratelui
Saint Serge, Paris, 1998 / 29

Despre păcatul împotriva Duhului Sfânt
Salonic, 1991 / 58

Complementaritatea valorilor spirituale, potrivit dogmei de la Calcedon
Budapesta, 1979 / 74

Schimbarea la față a lui Hristos – transfigurare a Creației
Saint Serge, Paris, 1997 / 96

Vocația pascală a făpturii – Paștile în viziunea ortodoxă
Ortodoxia, 1989 / 128

Creația în viziune pascală / 163

Fundamentarea jertfei
St. Vladimir's Quarterly, 1986 / 188

Primește acest odor și-l păstrează pe el...
Saint Serge, Paris, 1995 / 220

Ortodoxia și problema admiterii femeii la preoția hirotonită
Rhodos, 1988; *Palermo*, 1989 / 247

Semnificația „tunderii” și a voturilor monahale după ritualul ortodox
Saint Serge, Paris, 1987 / 277

Credințioșia Bisericii Ortodoxe față de Iisus Hristos –
chezășie a „înfierii” noastre divine
Salonic, 1993 / 316

Jertfa în operele reprezentative ale culturii române
Saint Serge, Paris, 1996 / 365

Timpul Schimbării: Opțiuni fundamentale în dialogul actual dintre
credințioși și societate
Ampleforth, Anglia, 1990 / 383

Postfață: Părintele Galeriu – un model de abordare ortodoxă
a dialogului interconfesional / 398

Prefață

Binecunoscut credincioșilor din București, iar după 1990 din întreaga țară, pentru predicile cu un bogat conținut dogmatic-spiritual și îmbrăcate într-o haină de autentică evlavie, rostite la Biserica „Sfântul Silvestru” începând cu anul 1974 și care au circulat sub diferite forme până la apariția lor scrisă, părintele Constantin Galeriu este recunoscut în rândul teologilor ortodocși români pentru spiritul său enciclopedic, pentru duhul patristic-filocalic ce caracterizează opera sa teologică, dar mai ales pentru dimensiunea mărturisitoare a cuvântului său scris sau vorbit. Studenții săi de la Institutul Teologic de grad universitar din București, între care am avut bucuria să mă număr în anii 70, au avut șansa de a-i recepta cei dintâi predicile ținute la paraclisul „Sfânta Ecaterina”, sfaturile oferite cu dărnicie ca duhovnic sau preot-spiritual, modelul de preot devotat Bisericii și slujirii misionare a acesteia.

Carierea didactică prodigioasă și-a început-o prin a preda disciplina „Teologie Fundamentală”, astăzi mai bine cunoscută ca „Apologetică”, pregătirea sa de dogmatist permițându-i să discearnă și să împărtășească studenților cele mai profunde valori teologice cu caracter apologetic, într-o viziune neopatristică, inspirată în bună măsură de teologia părintelui Stăniloae, pe care îl avusese profesor, alături de Nicolae Chițescu, la cursurile de doctorat. Tocmai de aceea întreaga sa operă teologică va

fi străbătură ca un fir roșu de filonul dogmelor ortodoxe, expus într-o formă apologetică extrem de atrăgătoare și convingătoare în același timp. Viziunea sa dogmatică, configurată în lucrarea „Jertfă și Răscumpărare”, teza sa de doctorat în teologie apărută în anul 1973, de o consistență biblică și patristică remarcabilă, caracterizată de o perspectivă înnoitoare și profund mărturisitoare a adevărului de credință al dogmei hristologice, va marca toate celelalte scrieri teologice ale sale, inclusiv conferințele susținute în țară și în străinătate. Faptul că a predat în cea mai mare parte a carierei de profesor universitar disciplina „Omiletică” nu i-a modificat direcția cercetărilor de teologie sistematică, oferindu-i în schimb prilejul exprimării într-un stil cuceritor, de înaltă ținută academică, un discurs imbatabil ca logică, dar, în mod paradoxal, marcat de o căldură părintească autentică și de o angajare responsabilă pilduitoare în slujirea teologiei și a Bisericii Ortodoxe.

Din punct de vedere dogmatic-apologetic, considerăm că două sunt coordonatele esențiale ale gândirii teologice a părintelui Galeriu și anume: valoarea Persoanei, mai întâi Persoana divină și apoi persoana umană, și valoarea creației sau a făpturii lui Dumnezeu. Relația interioară dintre aceste două dimensiuni este dată în taina Învierii lui Hristos, prin care se descoperă „deodată” (așa cum se exprima cu mult patos părintele) iubirea pleneră a Preasfintei Treimi oferită oamenilor și răspunsul acestora prin ascultarea și jertfa Fiului lui Dumnezeu întrupat. Pe această cale aleasă de Pronia divină Dumnezeu Se descoperă ca Tată veșnic al Fiului Său veșnic, Care din iubire și bunătate, prin Duhul Sfânt atrage pe oameni spre înfierea răscumpărătoare și îndumnezeitoare, relevând vocația lor pascală, solidară cu vocația pascală a întregului cosmos restaurat.

Contribuția decisivă în domeniul teologiei dogmatice a părintelui Galeriu poate fi identificată cu redefinirea, într-o manieră

cu adevărat evanghelică și patristică, a relației dintre cruce și înviere, dintre jertfa ce își are originea primordială în sânul Preasfintei Treimi și s-a făcut cunoscută oamenilor prin jertfa unică a Mântuitorului Iisus Hristos, care dă putere prin Duhul Sfânt și oamenilor credincioși să se jertfească lui Dumnezeu și aproapei și starea de înviere, darul suprem adus umanității de Fiul etern al Tatălui, Care Și-a înviat propria umanitate enipostasiată, pentru ca în unire cu El oamenii să aspire la împroprierea acestui dar, ce coincide cu pășirea în Împărăția Cerurilor.

Conferințele cuprinse în acest volum se cer a fi lecturate prin prisma acestei contribuții, rămasă până astăzi extrem de actuală pentru teologia dogmatică și în general pentru întreaga teologie ortodoxă. Cele mai multe dintre ele au caracter dogmatic, pornind de la triadologie, trecând prin hristologie, antropologie și cosmologie și ajungând la Sfintele Taine și la Biserică, prin care Hristos este mereu prezent și lucrător prin Duhul Sfânt în persoanele umane, renăscute prin harul Sfântului Botez. Ele conțin o teologie vie, existențială și mărturisitoare, clarificând cele mai adânci aspecte ale credinței ortodoxe, cu implicații spirituale profunde, cu consecințe directe în procesul umanizării, mântuirii și îndumnezeirii credincioșilor. Ultimele două conferințe, cu caracter apologetic, confirmă vocația de apologet a părintelui Galeriu, cel care a fost atât de deschis, de disponibil pentru dialogul cu oamenii de cultură, de știință și de artă, pentru a-L face pe Hristos prezent în viața și în fapta lor.

Titlul acestui volum de conferințe *Vocația pascală a Creației* este foarte elocvent, ca de altfel și subtitlul *Înviere și transfigurare*, ele reușind să surprindă cu claritate mesajul evanghelic al crezului creștin adresat omului contemporan, care adesea nu-și mai înțelege identitatea, nici originea și nici menirea pe pământ și căruia teologia, vorbind în numele Bisericii și al Revelației divine, trebuie să-i reamintească în mod continuu destinul său

de pelerin spre Împărăția lui Dumnezeu. În același timp acest mesaj relevă dinamismul existenței umane, fundamentat pe dinamismul vieții divine treimice, definit de dorul de a cunoaște și de a iubi la infinit, cu condiția de a identifica infinitul cu Dumnezeu, Cel întreit în Persoane dar unic în ființă, voință și lucrare. Acest dinamism personalist-comunitar l-a animat în cel mai înalt grad pe părintele profesor Galeriu, cel care l-a imprimat cu bucurie și entuziasm studenților săi, credincioșilor pe care i-a păstorit și tuturor care l-au cunoscut, l-au ascultat și l-au iubit.

Ca o concluzie a celor menționate anterior, îndrăznesc să cred că posteritatea îl va recunoaște pe Părintele Galeriu, cel ce s-a identificat pe deplin cu cele propovăduite din amvon și cu cele predate de la catedră, drept „teologul iubirii dumnezeiești”, iubire pe care el a cunoscut-o, a experimentat-o, a mărturisit-o și a împărtășit-o ca dintr-un potir nesecat tuturor celor ce însetau după Dumnezeu cel viu și veșnic dăruitor al vieții celei fără de sfârșit.

Apariția acestui volum la împlinirea a 100 de ani de la nașterea Părintelui Profesor Constantin Galeriu reprezintă un pios omagiu adus personalității sale și o recunoaștere a întregii sale creații teologice, ce a intrat deja în patrimoniul teologiei ortodoxe române și al celei universale.

Mulțumim cu recunoștință Preafericitului Părinte Patriarh DANIEL pentru binecuvântarea acordată realizării acestui volum și pentru publicarea lui la Editura *BASILICA* a Patriarhiei Române.

Pr. prof. dr. Ștefan BUCHIU

Notă asupra ediției

Volumul de față reprezintă o contribuție aparte în domeniul teologic. Este o culegere de 15 studii, având ca autor pe regretatul Părinte Profesor Constantin Galeriu, teolog de excepție, binecunoscut și îndrăgit de studenții săi ca profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, dar și ca duhovnic la Biserica „Sfântul Silvestru” și ca personalitate ce a marcat pregnant spațiul public românesc, atât înainte, cât și după 1989.

Cartea apare în anul ce marchează nu doar centenarul României, ci și 100 de ani de la nașterea Părintelui Galeriu.

Majoritatea acestor studii au fost publicate în străinătate în franceză, engleză, italiană sau greacă. Unele dintre ele au apărut de-a lungul anilor și în România, în reviste teologice (*Ortodoxia*, *Studii Teologice*). Altele sunt acum tipărite pentru prima dată în limba română. O premieră poate fi considerat faptul că toate apar reunite în volum.

Majoritatea studiilor au fost elaborate de Părintele Profesor cu scopul de a le susține în cadrul unor conferințe internaționale organizate în străinătate: în Franța (seria Săptămânilor Liturgice anuale ale Institutului „Saint Serge” din Paris), Grecia (Consultarea teologică inter-ortodoxă din Rodos, conferințele organizate de Mitropolia și Universitatea din Salonic), Elveția (conferința Comisiei pentru evanghelizare și misiune a Consiliului Mondial al Bisericilor, Geneva), Italia (dezbateri teologice, Palermo), Anglia (conferința organizată de abația Ampleforth), Ungaria (Dialogul ortodoxo-reformat, Budapesta).

Fiind trimis să reprezinte Biserica Ortodoxă Română la aceste conferințe, Părintele Profesor și-a conceput lucrările astfel încât ele să răspundă unui anumit specific al respectivelor întâlniri, în general cu caracter interconfesional. Că Biserica noastră trebuia reprezentată acolo este evident – și Părintele Profesor a făcut-o cu brio, ca ascultare primită din partea Patriarhiei Române și a Facultății de Teologie din București. Că poziția pe care a susținut-o acolo a constituit întotdeauna o mărturie în cel mai autentic duh ortodox – este un fapt ce poate fi constatat cu ușurință, citind studiile din volum.

Privite în acest context, este de înțeles de ce ele nu au fost scrise având în vedere publicul românesc, ci s-au adresat în principal, în cele mai multe cazuri, unui public străin, adesea neortodox. Ținând seama de publicul nefamiliarizat cu limba română, pentru care edițiile românești nu erau de folos, Părintele Profesor a făcut eforturi considerabile pentru ca în aceste studii, acolo unde i-a stat în putere, să ofere referințe bibliografice la ediții străine din scrierile patristice (de pildă, J.P. Migne – *Patrologia Graeca* și *Patrologia Latina*) sau din alți autori străini, accesibile audienței. De aceea am păstrat aceste trimiteri și în versiunile românești ale acestor studii. De altfel, ca secretar al Părintelui Profesor într-o anumită perioadă, am fost martor al acestui proces de elaborare, fiind de față și implicat în redactarea unora dintre aceste studii.

Pe de altă parte, la data când Părintele Profesor își elabora studiile și le prezenta în străinătate, o serie de scrieri patristice, citate din Migne sau alte ediții, nici nu erau încă disponibile în traducere românească. Am ținut cont și de faptul că Părintele Profesor nu a mai putut scrie după gravul accident vascular cerebral suferit în ianuarie 2002, deci lucrările publicate după acea dată pot fi luate în considerare doar în scop orientativ ca surse bibliografice pentru studiile din acest volum.

În unele locuri din textul original al studiilor a fost necesară completarea, corectarea sau precizarea unor trimiteri bibliografice în notele de subsol. Acolo unde am inserat asemenea completări la notele originale ale autorului, am adăugat cu litere cursive specificația „nota editorului” (*n.ed.*). La fel am procedat și cu noile note de subsol, conținând explicațiile, completările sau clarificările mele pe marginea textului, introduse separat față de notele originale, acolo unde mi s-au părut necesare. În anumite cazuri („Ortodoxia și problema admiterii femeii în preoție”, „Tatăl Ceresc”, sau „Creația în viziune pascală” – studiu rămas nerevizuit de autor și nepublicat în timpul vieții Părintelui Profesor), studiile nu aveau note de subsol sau aveau unele trimiteri bibliografice incomplete, citatele fiind puse între ghilimele și fiind indicat doar numele autorului fără titlul sursei. Atunci când nu am putut deduce din context care au fost lucrările sau edițiile folosite de Părintele Profesor, ori nu am avut acces la ele, am identificat respectivele citate în sursele la care am avut acces, indicând ediții în română, franceză, engleză, germană, sau, în cazul unor scrieri patristice, ediția Migne. Aceste surse reconstituite sunt totdeauna puse între paranteze drepte, fiind însoțite de aceeași specificație „nota editorului” (*n.ed.*). Cu toate eforturile depuse, sursa câtorva citate (în număr foarte mic) a rămas totuși neidentificată.

Pentru a decide ordinea textelor cuprinse în volum au existat două variante. Prima consta în respectarea ordinii cronologice a anilor în care studiile au fost susținute în cadrul respectivelor conferințe internaționale, respectiv publicate. A doua soluție era ordonarea lor după temele tratate. Am optat pentru a doua variantă, ordinea tematică, pentru a facilita lectura lor potrivit unui fir logic și teologic. Temele acoperă discipline precum teologia dogmatică și fundamentală, istoria Bisericii, misiologie, catehetică, apologetică și cultură în sens larg.

Astfel, tema primelor trei studii o constituie Sfânta Treime („Tatăl ceresc, Fiul lui Dumnezeu – taina fratelui”, „Păcatul

împotriva Duhului Sfânt”); a următoarelor cinci – Hristologia (patristică, „transcendentală”, respectiv „ontologică” („Complementaritatea valorilor spirituale, potrivit dogmei de la Calcedon”, „Schimbarea la Față a lui Hristos”, „Vocația pascală a făpturii”, „Creația în viziune pascală”, „Fundamentarea jertfei”) și antropologia; urmează alte două referitoare la Taina Hirotoniei sacramentale („Primește Acest Odor și-l păstrează pe el...”, „Ortodoxia și admiterea femeii la preoție”), unul despre monahism, apoi un important text cu caracter eclesiologic-misionar („Credincioșia Bisericii Ortodoxe”), unul pastoral-catehetic, iar ultimele două au caracter apologetic (cultural și social).

Părintele Galeriu a gândit inițial acest volum, reunind cea mai mare parte a studiilor sub titlul *Mărturii ortodoxe în orizont ecumenic*. Volumul fusese încredințat Editurii Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Teoctist. Din păcate, după anul 2001 Părintele Profesor nu s-a mai putut ocupa de volum, care nu a mai fost finalizat și publicat.

Cunoscând bine gândirea Părintelui Galeriu, consultându-mă și cu Părinți profesori, cu ucenici ai săi apropiați și cu familia, am decis însă ca volumul de față să poarte un alt titlu: *Vocația pascală a Creației. Înviere și transfigurare*. Acesta îmbină teme cruciale ale gândirii sale, reflectând mult mai fidel profunzimea, frumusețea și noutatea viziunii teologice a Părintelui Profesor.

Am făcut unele minime corecturi pe text, respectând versiunile finale ale manuscriselor așa cum au fost ele depuse inițial spre publicare în anul 1998, precum și indicațiile și stilul părintelui pe parcursul elaborării lucrărilor, la care am avut bucuria de a fi de față. Conform uzanțelor academice actuale am realizat, pe baza notelor de subsol, bibliografia de la sfârșitul fiecărui studiu. Pentru a ușura consultarea bibliografiei am folosit următoarele prescurtări, unele dintre ele folosite și de autor:

PG: Colecția Patrologiae Cursus Completus: Series Graeca,
J. P. Migne – *Patrologia Graeca*;

PL: Colecția Patrologiae Cursus Completus: Series Latina,
J. P. Migne – *Patrologia Latina*;

Col.: coloana din volumele seriei Migne;

PSB: (Colecția) Părinți și Scriitori Bisericești;

PUF: Presses Universitaires de France.

Adresez mulțumiri celor care au contribuit, cu sugestii și completări, la apariția volumului: în mod deosebit Părintelui Vasile Gordon, urmașul Părintelui Galeriu la catedra de Omiletică și Catehetică, Părintelui Cristian Galeriu, Părintelui Roger Coresciuc, Părintelui Adrian Agachi, Acad. Sorin Dumitrescu, prof. Costea Munteanu, Drd. Vișan Ionuț, Drd. Andrei Radu, Prof. Iulia Chirea (secretară a Părintelui Galeriu, ca și subsemnatul), Simina Chirea. De asemenea, mulțumesc Părintelui Nicușor Beldiman și Facultății de Teologie „Justinian Patriarhul” pentru organizarea (în seria de evenimente omagiale în care se înscrie și volumul de față) a Simpozionului dedicat centenarului nașterii Părintelui Galeriu („De un leat cu țara”). În mod deosebit se cuvin mulțumiri Preafericitului Părinte Patriarh Daniel pentru binecuvântarea acordată publicării acestui volum, precum și Editurii *BASILICA*.

Dr. Andrei Dîrlău

Tatăl Ceresc – Dumnezeire izvorâtoare (ca izvor al dumnezeirii și iubirii)¹

Acest nume dumnezeiesc apare în teologia Sf. Dionisie Areopagitul (secolul al V-lea) fie în formularea: „Iar singurul izvor al Dumnezeirii celei mai presus de fire este Tatăl”², fie într-o alta: „Tatăl este Dumnezeire izvorâtoare”³. Avem în față o fericită sinteză patristică în care Dumnezeu este slăvit ca Tată și, în același timp, ca Izvor al Dumnezeirii; prin urmare, este mărit împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt ca Treime de o ființă și nedespărțită, ca mister și ultimă finalitate a ființei.

În acest duh se exprimă și Sf. Vasile cel Mare, numindu-L pe Tatăl „Rădăcină și Izvor al Fiului și al Sfântului Duh” (Omilia 24, 4)⁴.

¹ Versiunea în limba greacă a acestui studiu a fost prezentată de Părintele Constantin Galeriu în cadrul conferinței cu tema „Tatăl Ceresc”, organizate de Mitropolia și Universitatea din Tesalonic, Grecia, în 1992, și publicată în volumul lucrărilor conferinței, sub titlul: „Ὡς Πηγὴ τῆς Θεότητος καὶ τῆς Ἀγάπης”. Versiunea în limba română este acum publicată pentru prima dată. – *n.ed.* A.D.

² SF. DIONISIE AREOPAGITUL, *De divinis nominibus*, II, 5, în *S. Dionysii Areopagitae Opera Omnia*, în PG 3, col. 668AB. [A se vedea traducerea românească, apărută după elaborarea studiului, „Despre Numirile Dumnezeiești”, în *Opere complete*, trad. Pr. D. Stăniloae, Ed. Paideia, București, 1996, p. 141 – *n.ed.*]

³ *De divinis nominibus*, II, 7, în PG 3, col. 672A [cf. trad. Pr. D. Stăniloae, p. 142 – *n.ed.*]

⁴ *Contra Sabelienilor, Arienilor, Anomeilor și Pnevmatomahilor*: „Est Pater [...] radix ac fons Filii et Spiritus Sancti”, în PG 31, 609 B – *n.ed.*

Pe deasupra, toți Sfinții Părinți, încă din secolul al IV-lea, cel supranumit „triadologic” și „de aur”, subliniază aceeași credință fundamentală în formularea: „Monarhia Tatălui”. Prin urmare, Tatăl este conceput (văzut) ca Izvor personal al Dumnezeirii și al iubirii, de vreme ce este de neconceput unitatea fără iubire.

Aceasta este, în mod precis, mărturia fundamentală a Sfintei Ortodoxii. Aceasta ne învață, în conștiința noastră creștină și umană în general, cum că Dumnezeu Se descoperă în misterul Său profund ca Tată, ca principiu personal, ca Treime, ca unitate și comuniune a Persoanelor.

S-a vorbit despre legătura spirituală a lui Dionisie cu tradiția lui Plotin. Însă concepția operei lui Dionisie – Corpul areopagitic – este de inspirație biblică. Dionisie nu-L consideră pe Dumnezeu ca „impersonal”, cum îl concepe Plotin, ci ca pe Tatăl – Izvor al tuturor, pe Tatăl ca principiu personal.

În gândirea lui Dionisie și a Părinților răsăriteni, Dumnezeu este Unul personal. Iar Dionisie ajunge la această mărturie, pornind de la principiul de inspirație biblică: „unitate–deosebire”.

Ținând seama de

„adevărul Scripturilor [...] de regula și lumina lor, [...] că Scriptura ne predă unele în chip unit, iar altele în chip distinct, și [că] nu trebuie nici să despărțim cele unite, nici să confundăm cele deosebite, ci să le urmăm după putere, tinzând spre luminile dumnezeiești”⁵,

și sprijinindu-se pe acest principiu al unității și deosebirii mărturisit de Sfânta Scriptură, Dionisie denumește mai întâi, urmând Sfânta Tradiție, „Numele Nedeosebite”, care se referă la întreaga Dumnezeire, la unitatea dumnezeiască, la ceea ce îi este

⁵ *De divinis nominibus*, II, 2, în PG 3, col. 661A [cf. trad. Pr. D. Stăniloae, p. 140 – *n.ed.*]

comun, întrucât se spune că țin de unitatea și supraființa dumnezeiască, fiind comune Treimii începătoare: existența mai presus de ființă, dumnezeirea mai presus de dumnezeire, bunătatea mai presus de bunătate, identitatea mai presus de orice identitate a Firii divine⁶. De asemenea, „împreună cu ele sunt numite și toate cele cauzate – binele, frumusețea, existența, puterea născătoare de viață, înțelepciunea și toate câte vin din darurile bunătății ei sau din cauza tuturor bunătăților”⁷.

În același timp însă arată și despre „cele deosebite (distincte) [că] sunt numele mai presus de ființă și lucrul (ceea ce este propriu) Tatălui și Fiului și Duhului, neintroducându-se nicio schimbare a lor sau contopire”⁸.

Ceea ce trebuie să subliniem în mod special, în această viziune areopagitică, este faptul că Dionisie, exprimând această deosebire în Dumnezeire, prin numele divine: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, exprimă, în același timp, și unitatea după ființă, înțelegându-L pe Dumnezeu ca: „suprabun, supradumnezeire, supraființă, supraviață, supraînțelepciune”⁹.

În același timp, consideră firea „în persoană” și nu deasupra persoanei, „căci acesteia (persoanei) îi este «a fi», și nu ea a lui «a fi», căci în aceasta este «a fi», și nu aceasta în «a fi»”¹⁰. Invo-când prin acestea descoperirea fundamentală a Vechiului Testa-ment: „Eu sunt Cel ce sunt” (*Ieșirea* 3, 14), Dionisie înțelege aici că întreaga Dumnezeire este în Persoana (Chipul) Aceluia Care vorbește profetului.

Revelatoare în acest sens este explicația Sf. Grigorie Palama: „Dumnezeu, vorbindu-i lui Moise, nu a spus: «Eu sunt firea», ci

⁶ *De divinis nominibus*, II, 4, în PG 3, col. 664B [cf. trad. Pr. D. Stăniloae, p. 140 – n.ed.]

⁷ *De divinis nominibus*, II, 3, în PG 3, col. 661C [cf. trad. Pr. D. Stăniloae, p. 140 – n.ed.]

⁸ *De divinis nominibus*, II, 3, în PG 3, col. 661A [cf. trad. Pr. D. Stăniloae, p. 140 – n.ed.]

⁹ *De divinis nominibus*, II, 3, în PG 3, col. 661B [cf. trad. Pr. D. Stăniloae, p. 140 – n.ed.]

¹⁰ *De divinis nominibus*, V, 8, în PG 3, col. 824A [cf. trad. Pr. D. Stăniloae, p. 160 – n.ed.]

«Eu sunt Cel ce sunt»¹¹. Prin urmare, „nu «Cel ce este» provine din «fire», ci «firea» provine din «Cel ce este»; căci El este Cel ce cuprinde în Sine toată ființa”¹².

Astfel se descoperă viziunea ortodoxă a Dumnezeului Celui viu, după care unitatea dumnezeiască nu se corelează numai cu firea, cu substanța, ci de asemenea și cu persoana; nu unitate a firii în uniformitate statică, ci unitate dinamică a persoanei. A persoanei, care conține firea și, fără a se reduce la aceasta, deține libertatea de a depăși firea în ceea ce se referă la Dumnezeu, prin afirmare, coborând la noi.

Este cunoscut că această viziune personalistă a Sfintei Tradiții Ortodoxe este de o importanță capitală, având consecințe asupra conștiinței și la nivel uman. Este de ajuns, în acest sens, să invocăm stăruința teologiei apusene într-un primat al firii față de cel al persoanei. Alături de Karl Rahner sau André Manaranche, dogmatistul Michael Schmaus observă: „Concepția treimică – cea romano-catolică, ce își are originea la Augustin și Boetius – ridică probleme teologice”¹³. Deoarece, în acest mod de gândire, unitatea firii ocupă primul loc, în timp ce Persoanele rămân în planul al doilea, atunci se naște întrebarea: Cui se adresează actul religios?

La această concepție despre Sfânta Treime s-ar fi potrivit următorul răspuns: însăși firii. Și adaugă: „Concepția greacă, bineînțeles, nu ridică aceste probleme religioase”¹⁴. Pe de altă

¹¹ SF. GRIGORIE PALAMA, *Triada* III, 2, 12, în GRÉGOIRE PALAMAS, „Défense des saints hésychastes”, introd., texte critique, trad. et notes par J. Meyendorff, în: *Spicilegium Sacrum Lovaniense*, fs. 31, Louvain, 1973. [A se vedea traducerea românească: SF. GRIGORIE PALAMA, *Opere complete*, vol. 4, Ed. Gândul Aprins, București, 2016, p. 157 – n.ed.]

¹² SF. GRIGORIE PALAMA, *Triada* III, 2, 12 [De observat că, aici și mai jos, termenul „fire” nu este folosit în sensul de „natură”, ci în acela de „ființă” sau „esență” – tradus în latină prin *essentia* sau, mai puțin exact, *substantia*) – n.ed.]

¹³ Michael SCHMAUS, *Dogma*, vol. 3, Sheed & Ward, London, 1971, p. 148. A se vedea și orig. *Katholische Dogmatik*, Max HÜBER, München, 1952 – n.ed.

¹⁴ M. SCHMAUS, *Dogma*, vol. 3, p. 149 – n.ed.